บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าพุทธศักราช 2535 กำหนดให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นพื้นที่คุ้มครองสัตว์ป่าให้ปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ป่าและเป็นการอนุรักษ์ถิ่นที่อาศัยของสัตว์ป่าให้ได้มีโอกาสสืบพันธุ์และขยายพันธุ์ได้ตามธรรมชาติ ทำให้สัตว์ป่าได้มีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องถิ่นแหล่งอื่นที่อยู่ใกล้เคียงกัน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจึงมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองที่หายาก การจัดตั้งเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพื่อคุ้มครองและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ ป่าไม้ และสัตว์ป่ามิให้ถูกทำลายไปโดยไร้ประโยชน์ ตลอดจนให้มีการสงวนและรักษาแหล่งน้ำ แหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัยและแหล่งหลบภัย รวมทั้งสงวนและรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีความสำคัญต่อสัตว์ป่าให้คงอยู่ตลอดไปอย่างถาวร (ธเนศ บำรุงชีพ. 2547 : 12)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ฟื้นฟู ส่งเสริมการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ในระดับที่ยั่งยืนเพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประเทศ รวมทั้งเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นประสิทธิภาพ การกำกับควบคุมที่มีประสิทธิผล มีความโปร่งใสสุจริตตลอดจนมีการศึกษาวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ ได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้คนมีงานทำ มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิต รวมถึงการยกฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบุคคลให้สูงขึ้น โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาผลิตสินค้าและบริการ รวมทั้งการขยายตัวของการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วโดยปราศจากการดูแลบำรุงรักษาและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ทำให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

หลายแห่งเสื่อมโทรมสูญเสียคุณค่าและความงามลงเป็นลำดับการเสื่อมโทรมลงของทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องมาจากขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการและการฟื้นฟูบูรณะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังดำเนินการได้ในขอบเขตจำกัด นอกจากนั้นการกำกับควบคุมยังมีจุดอ่อน ขาดความโปร่งใส มีปัญหาทุจริตและการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ แม้ว่าองค์กรชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะมีความตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแต่ยังขาดประสบการณ์ และประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ และมิได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งประกอบไปด้วยดิน น้ำ ป่าไม้ ทุ่งหญ้า สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน และกำลังงานมนุษย์ต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ถ้าทรัพยากรอย่างหนึ่งถูกทำลาย หรืออยู่ในสภาวะที่ไม่สมดุลจะส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอีกอย่างหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น หากป่าไม้ คลุมดินถูกทำลายน้ำที่จะไหลซึมลงดินก็จะไหลหลากท่วมทำลายหน้าดิน สัตว์ป่า ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนอีกด้วย (ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท. 2521 : 13)

ในการดำรงชีวิตมนุษย์นั้น จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานคือ อาหาร อากาศ น้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวนี้ได้มาจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมนุษย์ ได้เพิ่มการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้นเนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากรและความพยายามในการยกมาตรฐานการดำรงชีวิตของมนุษย์ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลงและส่งผลให้เกิดมลพิษในลักษณะต่าง ๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างรวดเร็วเกินไป ส่งผลให้สิ่งแวดล้อม ไม่สามารถปรับตัวได้ทันจนทำให้เกิดปัญหาขึ้น ซึ่งปัญหานี้ยังส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์โดยตรงอีกด้วย (มีชัย วรสายัณห์. 2535 : 36)

ป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่าที่สำคัญของประเทศเพราะป่าไม้เป็นแหล่งผลิตไม้และของป่าสำหรับใช้สอย เป็นแหล่งเชื้อเพลิง วัตถุเคมี เส้นใย อาหาร ยารักษาโรค และอาหารสัตว์ นอกจากนี้ป่าไม้ยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและบรรเทาภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น ป้องกันการพังทลายของดิน ป้องกันและบรรเทาอุทกภัย บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ ทำให้อากาศอบอุ่นเย็นสบาย ไม่ร้อนจัดหรือหนาวจัด ช่วยให้ฝนตกเพิ่มขึ้นและมีความชุ่มชื้นในอากาศสม่ำเสมอเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน จึงนับว่าป่าไม้นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนผู้ใช้ไม้และของป่าแล้วยังอำนวยประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอันมาก ก่อนปี พ.ศ.2500 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ประเทศซึ่งเป็นป่าไม้ที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ประกอบไปด้วยไม้มีค่าที่

สามารถนำมาใช้สอยและ นำมาใช้ผลิตเป็นสินค้าได้เป็นจำนวนมากจากการสำรวจด้วยภาพถ่ายทางดาวเทียมใน ปี พ.ศ. 2517 พบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าเหลือเพียง 200,749 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 38.6 ของพื้นที่ประเทศ และจากการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2520 พบว่าเหลือพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นป่าจริง ๆ เพียงร้อยละ 25.35 เท่านั้น (ดำรงศักดิ์ ชัยสนิท. 2521 : 93) แต่ในปัจจุบันสภาพพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ร้อยละ26 ของพื้นที่ป่าทั้งประเทศจะเห็นได้ว่าในระยะเวลา 20 ปี เศษนั้นพื้นที่ป่าของประเทศไทยเหลือเกือบเท่าเดิม (ถ้าสังเกตจะพบว่าตัวเลขเนื้อที่ป่าเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.65ของพื้นที่) เหตุผลที่ทำให้พื้นที่ป่ามีลักษณะ ดังกล่าว ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการเพิ่มพื้นที่ป่าจากโครงการปลูกป่าและโครงการอนุรักษ์ป่า ด้วยวิธีการต่างๆที่ถึงแม้จะไม่ได้เพิ่มพื้นที่ป่าอย่างมากมายแต่ก็เป็นนโยบายที่ทำให้มีการชะลอ การทำลายป่าไม้เป็นอย่างดี (กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม. 2541 : 235)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 7 จังหวัดได้แก่ มหาสารคาม ขอนแก่น อุดรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย เลยและสกลนคร มีพื้นที่ป่าไม้คงเหลือเพียงร้อยละ 12.7 ของพื้นที่ คิดเป็นพื้นที่เพียง 4.87 ล้านไร่ ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและความสมบูรณ์ของพื้นที่ เช่น ปัญหา น้ำท่วม ปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำเนื่องจากการบุกรุกแหล่งต้นน้ำลำธาร ปัญหาสภาพภูมิอากาศแปรปรวน การชะล้างพังทลายของดิน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นต้น พื้นที่ป่าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนที่เหลืออยู่ประมาณ 4.87 ล้านไร่นี้ พบว่าสภาพป่าไม้ยังคงความอุดมสมบูรณ์อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ 11 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง ส่วนพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติเนื้อที่กว่า 10 ล้านไร่มีสภาพเป็นป่าเสื่อมโทรมราษฎรถือครองที่ดินทำการเกษตรและพื้นที่ส่วนใหญ่กรมป่าไม้ได้ส่งมอบพื้นที่ให้สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมดำเนินการปฏิรูปที่ดินตามนโยบายรัฐบาล (กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม. 2541 : 235-236)

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีหน้าที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ส่งเสริมและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่า และพันธุ์พืชในเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ที่มีอยู่เดิมและฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมให้กลับมาสมบูรณ์ด้วยกลยุทธ์การส่งเสริม กระตุ้น และปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนมีความรู้สึกหวงแหนและมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมตลอดจนความหลากหลายทางชีวภาพสำหรับเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งนันทนาการและท่องเที่ยวทางธรรมชาติของประชาชน

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นพื้นที่คุ้มครองสัตว์ป่าให้ปลอดภัยเพื่อรักษาไว้ซึ่งพันธุ์สัตว์ กรมป่าไม้ได้พิจารณาจัดตราขึ้นตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 โดยกำหนดให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นพื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าวจะได้มีโอกาสสืบพันธุ์และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้นทำให้สัตว์ป่าบางส่วนได้มีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องถิ่นแหล่งอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง กับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

การที่รัฐบาลกำหนดพื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์ถิ่นที่อาศัยของสัตว์ป่าแบบต่าง ๆ ไว้ อนุรักษ์สิ่งปกคลุมที่จำเป็น เช่น แหล่งน้ำ แหล่งหลบภัย แหล่งสร้างรัง วางไข่ และเลี้ยงลูกอ่อน และอนุรักษ์ปัจจัยที่จำเป็นอื่น เช่น ดินโป่ง ปลัก ลาน คลุกฝุ่นที่อาบแดด เพื่อที่สัตว์ป่าจะได้อาศัยดำเนินชีวิตและคงสายพันธุ์โดยปลอดภัยตลอดไป

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว เป็นลำดับที่ 11 ในจำนวน 55 แห่งของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ได้รับความเห็นชอบให้จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรีและได้ตราพระราชกฤษฎีกากำหนดพื้นที่ป่าดงภูวัว ให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 92 ตอนที่ 87 ลงวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2518 มีเนื้อที่ประมาณ 186.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 116,562 ไร่ เดิมตั้งอยู่ในท้องที่ ตำบลโคกก่อง อำเภอบึงกาฬ และตำบลโพหมากแข้ง อำเภอเซกา ปัจจุบันมีการ แบ่งเขตปกครองใหม่ จึงตั้งอยู่ในตำบลโคกกว้าง ตำบลหนองเดิ่น ตำบลบุ่งคล้า อำเภอบุ่งคล้า ตำบลบ้านต้อง ตำบลโสกก่าม อำเภอเซกา ตำบลชัยพร อำเภอบึงกาฬ และตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย อยู่ทางด้านเหนือสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือใกล้กับพรมแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของจังหวัดหนองคาย ที่ทำการเขตห่างจากตัวจังหวัดระยะทาง 190 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร 805 กิโลเมตร มีพื้นที่อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรด	บ้านชัยพร ตำบลชัยพร อำเภอบึงกาฬ
ทิศใต้	จรด	บ้านหนองแสง ตำบลท่าดอกคำ อำเภอบึงโขงหลง
ทิศตะวันออก	จรด	บ้านขามเปี้ย ตำบลบุ่งคล้า อำเภอบุ่งคล้า
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านภูเงิน ตำบลบ้านต้อง อำเภอเซกา

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ได้แก่ ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นต้น ชนิดป่าที่พบมากจะเป็น ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้นเป็นส่วนมาก มีเพียงส่วนน้อยที่มีสภาพเป็นทุ่งหญ้าและป่าเบญจพรรณ กระจัดกระจายทั่วไป นอกจากนี้ยังพบพันธุ์ไม้ชนิดใหม่ของโลกคือ สามสิบสองประดงเป็นพืชในวงศ์ถั่วอนุวงศ์

ราชพฤกษ์ เป็นไม้เถาเนื้อแข็งเครือยาว 10 - 20 เมตร ดอกเล็กสีส้มถึงแดง ลักษณะดอกและช่อดอกแตกต่างจากพันธุ์ไม้ชนิดอื่นในสกุลนี้ ผลเป็นฝักคล้ายฝักกาหลงหรือชงโค สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อพฤกษศาสตร์พันธุ์ไม้ชนิดใหม่ของโลกนี้ว่า Bauhinia Sirindhorniae ผู้ค้นพบคือ ดร.ชวลิต นิยมธรรม ผู้อำนวยการสวนพฤกษศาสตร์ กรมป่าไม้ สถานที่ค้นพบศูนย์อนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน อำเภอบุ่งคล้า จังหวัดหนองคาย มีสรรพคุณเป็นยา สมุนไพรนำมาตากแห้งแล้วต้มแก้ปวดตามข้อ ตามเส้นเอ็น ถ้านำดอกมาตากแห้งฝนกับน้ำ ใช้ทารักษาฝีหนอง (ธนัญชัย สายสุด. 2544 : 16) ส่วนสัตว์ป่า ที่มีความสำคัญในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในขณะนี้ คือกิ้งก่าภูวัว (Ptyctolaemus Phuwuaensis) เป็นสัตว์ชนิดใหม่ที่ค้นพบ เมื่อปี 2535 โดยนายจารุจินต์ นภีตะภัฏ และจัดเป็นกิ้งก่าพันธุ์ใหม่ที่อาศัยอยู่เฉพาะบนเทือกเขาภูวัวเท่านั้นไม่พบในบริเวณอื่นใด ในประเทศไทยและในโลก กิ้งก่าชนิดนี้จะอาศัยอยู่ตาม ก้อนหินและหน้าผาหินทรายวิ่งไปมาได้รวดเร็วบนก้อนหิน มีนิ้วยาวเรียบและเล็บแหลมทำให้เกาะไต่ไปตามผิวหินทรายได้ดี ลำตัวเรียวและมีหางยาวสีลำตัวเป็นสีน้ำตาล พรางตัวเข้ากับหินทรายเป็นอย่างดี กินแมลงและสัตว์ตัวเล็ก ๆที่ไต่ตามก้อนหินทรายเป็นอาหาร และช้างป่า (Elephas Maximus) มีประมาณ 28 ตัว มีความสำคัญกับการบริหารจัดการเนื่องจากมีประชากรช้างเพิ่มจำนวนมากขึ้นประกอบกับมีการบุกรุกทำลายถิ่นที่อาศัยของช้างป่าและมีการทำลาย แหล่งอาหารของช้างป่า สัตว์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากได้แก่นกชนิดต่าง ๆ กระจง หมูป่า ลิง เก้ง ค้างคาว ไก่ป่า และไก่ฟ้า เป็นต้น ส่วนแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประเภทน้ำตก มี 5 แห่ง ได้แก่ น้ำตกเจ็ดสี น้ำตกถ้ำพระ น้ำตกชะแนน น้ำตกถ้ำฝุ่น และน้ำตกตาดนกเขียน ประเภทภูเขาจุดชมทิวทัศน์ มี 5 แห่ง ได้แก่ ภูวัวหลังถ้ำพราย ภูวัวหลังถ้ำสูง ภูเมย ภูไม้เอี้ย และภูแผงม้า สำหรับภูวัวเหนือถ้ำพรายเป็นจุดชมวิวทิวทัศน์บนที่สูงสามารถชมทิวทัศน์ได้รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัวจะมองเห็นทิวทัศน์ของแม่น้ำโขงได้ตลอดแนวจนสุดสายตาบนหน้าผามีถ้ำที่สวยงามและตลอดแนวทางเดินจะมีไม้ป่า ดอกไม้ป่า และกล้วยไม้ให้ชมเป็นจำนวนมาก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าวัวภูวัวเป็นพื้นที่หนึ่งที่ตอบสนองนโยบายของชาติด้านการจัดการสัตว์ป่าอย่างแท้จริง แต่อย่างไรก็ตามในการจัดการพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัวยังคงประสบปัญหาด้านต่าง ๆ หลายด้าน ซึ่งถ้าหากจะอนุรักษ์พื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูวัวแบบยั่งยืนต้องมีการแก้ปัญหา การเสริมกำลังให้แน่นเพื่อความเข้มแข็งในการดูแลรักษาและการ จัดการพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพนอกจากนี้ก็จะต้องมีการส่งเสริม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องให้ประชาชนชุมชนและองค์กรภาคเอกชนได้ทราบและตระหนักถึง

ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติหรือการบริหารจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เจ้าหน้าที่และผู้เกี่ยวข้องจะต้องมีการพัฒนาให้มีทัศนคติ ที่ดี มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของประชาชนและรู้จักวิธีการใช้มวลชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ทั้งนี้การแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัวจะต้องดำเนินการอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน (ธเนศ บำรุงชีพ. 2547 : 13-14)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันเป็นการดำเนินการตามกฎเกณฑ์ของตัวบทกฎหมายที่ว่าด้วยการสงวนและคุ้มครอง สัตว์ป่า เป็นหลัก แต่แนวนโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของรัฐบาลคือให้มีการฟื้นฟูสภาพและคุณภาพ รวมทั้งการป้องกันการเสื่อมโทรมหรือสูญสิ้นไปและการนำกลับมาใช้ใหม่ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพให้เอื้อต่อการดำรงชีวิตเกิดความสมดุลในการพัฒนาและเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและยึดหลักธรรมาภิบาลด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย โดยศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคายได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย

2. เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย ที่มีเพศ การศึกษาและอาชีพ ที่แตกต่างกัน

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของประชาชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย

สมมติฐานการวิจัย

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว อยู่ในระดับ **ปานกลาง**

2. ประชาชนที่มีเพศ การศึกษา และอาชีพ ที่แตกต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว **แตกต่างกัน**

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย 4 อำเภอ 7 ตำบล 30 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 16,740 คน และกลุ่มตัวอย่าง 400 คน เป็นการคำนวณจากสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane. 1973 : 727)

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่พื้นที่ชุมชนหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูวัว จังหวัดหนองคาย จำนวน 30 หมู่บ้าน ครอบคลุม 4 อำเภอ 7 ตำบล ได้แก่ อำเภอบุ่งคล้า 3 ตำบล 14 หมู่บ้าน อำเภอเซกา 2 ตำบล 8 หมู่บ้าน อำเภอบึงกาฬ 1 ตำบล 4 หมู่บ้าน และอำเภอบึงโขงหลง 1 ตำบล 4 หมู่บ้าน

3. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

3.1 **ตัวแปรอิสระ** (Independent Variables) ได้แก่ คุณลักษณะของประชาชนที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนหมู่บ้านบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย แยกเป็น เพศ การศึกษา และอาชีพ

3.2 **ตัวแปรตาม** (Dependent Variables) ได้แก่ แนวคิดในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย 4 ด้าน ดังนี้ (คณะอนุกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัดและอำเภอ. 2533 : 13)

3.2.1 ด้านการสงวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2.2 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2.3 ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.2.4 ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยจะใช้เวลาศึกษาวิจัยตั้งแต่เดือนเมษายน – พฤษภาคม 2550

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **ประชาชน** หมายถึง ประชาชนหรือราษฎรที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่บ้านบริเวณโดยรอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย

2. **การมีส่วนร่วมของประชาชน** หมายถึง กิจกรรมที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย ในด้านการสงวน ด้านการอนุรักษ์ ด้านการพัฒนา และด้านการใช้ประโยชน์

3. **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ดิน สินแร่ น้ำ อากาศ ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย

4. **การบริหารจัดการ** หมายถึง การทำกิจกรรมตั้งแต่สองคนขึ้นไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงการสงวน อนุรักษ์ พัฒนาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย

5. **การสงวน** หมายถึง การป้องกันบุคคลอื่นบุกรุกทำลายหรือรบกวนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธำรงไว้ซึ่งความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6. **การอนุรักษ์** หมายถึง การระวัง ดูแล และรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้นาน ป้องกันระวังรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมิให้ถูกบุกรุกทำลาย

7. **การพัฒนา** หมายถึง การปรับปรุง บูรณะ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์

8. **การใช้ประโยชน์** หมายถึง การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องและเหมาะสม ประหยัดและคุ้มค่า

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ข้อสนเทศที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนแนวทางในการบริหารจัดการ และกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทั้งในท้องถิ่นและระดับประเทศ รวมถึงทำให้ได้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของ ประชาชน 4 อำเภอ 7 ตำบล 30 หมู่บ้าน ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว จังหวัดหนองคาย ต่อไป

RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม